

Květen 2003, zvláštní vydání

KAZATELÉ PUJMANOVI Z BOHEMKY
A ČESKÝ POBĚLOHORSKÝ EVANGELICKÝ EXIL NA JIŽNÍ UKRAJINĚ

K 125. výročí narození a 50. výročí úmrtí Václava Pujmana
a 110. výročí narození a 35. výročí úmrtí Viléma Pujmana

*Mějte v paměti ty, kteří vás vedli a kázali vám slovo Boží.
Myslete na to, jak dovršili svůj život a následujte je ve víře!*
Žd 13,7

Vznik současných evangelických osad na jihu Ukrajiny byl složitý a jejich obyvatelé pocházejí zhruba ze dvou skupin. Jedna skupina předků bohemských a veselynivských [Andršovi, Čáповi, Fibichovi, Hartovi (Hortovi), Hejtmánkovi, Hofmanovi, Jančíkovi, Jirsákovi (Jersákovi), Jelínkovi, Kratochvílovi, Kulhavých, Matějákovi, Matějkovi, Nevečeřalovi, Petrákovi, Pujmanovi (Poymonovi, Pojmanovi), Provazníkovi, Rejchrtovi (Rajchertovi), Svobodovi, Švejdarovi a Vintrovi] odešla z Čech v letech 1742–1743 do pruského Slezska a Polska, kde založila několik obcí a město Zelov (1803). Roku 1862 se odstěhovali ze Zelova bratři Ignác Andrš, Konstantin Horta, Ferdinand Jelínek, Pavel Jersák, Karel Kulhavý (*?, †1907), Jan Matějka, Pavel Petrák a Vilém Rejchrt s rodinami a usadili se v německé osadě Cebrikove Tiraspolské újezda v Chersonské gubernii (nyní Cebrykove Odeské oblasti). Za nimi následovali další (celkem se odstěhovalo asi 60 rodin). Druhá skupina [Andrlovi, Bažounovi, Ditrichovi, Drbalovi, Jandurovi, Kučerovi, Pluhařovi, Poláčkovi, Strnadovi, Trnkovi, Zatřepálkovi, Zlatníkovi] odešla z Čech v 60.–80. letech XIX.století na jih Ukrajiny a na Volyň. Ti, kteří odešli na jih Ukrajiny, žili na různých místech, zejména na velkostatku plukovníka Ždanoviče (dříve hraběte Puškina) v Parutinem (nyní Mykolajivská oblast), na statku pana Kappo u Odesy, ve Fedorivce u Mykolajiva, v Murzakach (Murzalar Kemelči?) u Jevpatorije na Krymu, v Nemilovce u Holovanivska (nyní Kirovohradská oblast), v Čechovce (existovala v l. 1879?–1907), u Třech Dubů vedle Křivého jezera a v Serhijivce (existovala v l. 1907–1976) v Podolské gubernii (nyní Mykolajivská oblast) i v jiných osadách.

Po dlouhém putování jižní Ukrajinou, jehož účelem bylo hledání lepších podmínek a pronájem půdy, řada představitelů těchto skupin společně pronajala r. 1889 (nebo 1890) půdu na velkostatku knížete Gagarina v Marienbergu (nyní osada Nahirne Krasnookňanského okresu v Odeské oblasti). Některým se podařilo zakoupit půdu (například Karel Kulhavý zakoupil půdu pro čtyři syny vedle vsí Mykolajivka, nyní Žovtneve, u Ljubašivky). Potom putovali

společně do Kazachstánu, kde u města Petropavlovsk založili osadu Petropavlovku (1896–97?), ale kvůli neúrodám a těžkým klimatickým podmínkám se mnozí vrátili r. 1899 zpět do Chersonské gubernie. Zde pronajali půdu v Malé Alexandrovce (1899), Čubovce (1899) a Žachovce (1899). Na začátku 20. st. zakoupili půdu v Samarské gubernii (1902?), kde u řeky Volhy založili obce Stěpanovku, Čubovku a Čechy (jiný název Čechovka). Ani tam však neměli štěstí. Proto r. 1905 utekli někteří zpět do Chersonské gubernie, ztrativše za dva roky celkem 75 000 dolarů a zanechavše koupěnou půdu. Někteří se vrátili zpět do Alexandrovky a pět bratří spolu s rodinami založilo v srpnu 1905 v dolině bezejmenného přítoku řeky Čičikleja v Ananjevském újezdu Chersonské gubernie (nyní Vradijivský okres Mykolajivské oblasti) novou osadu Bohemku.¹

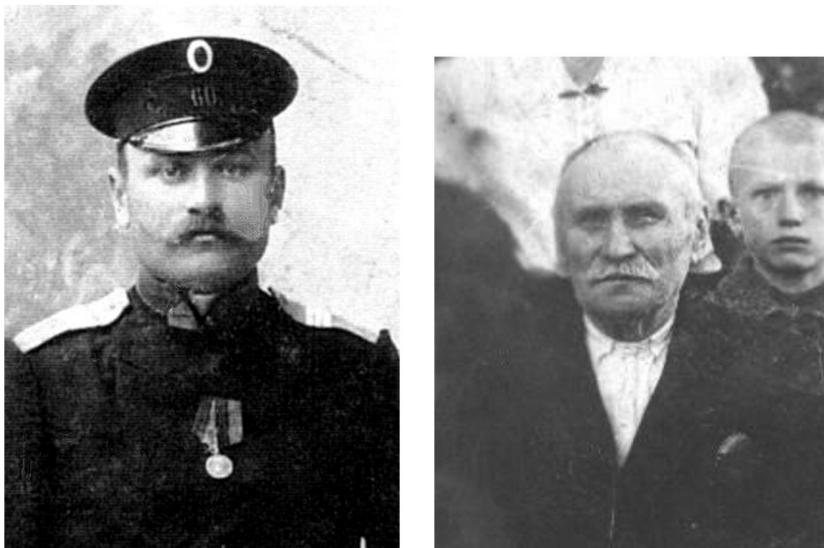
Odkud a kdy přišli Pujmanovi z Čech, není zatím známo, ale r. 1803 bydlelo několik rodin Pujmanových ve Friedrichově Hradci ve Slezsku. Roku 1813 je v Zelově zaznamenán Matěj Pujman, syn Matěje Pujmana z Friedrichova Hradce. Jeho syn Josef (*1.11.1823, †?) se stal r. 1862 kantorem ve Faustynově a r. 1870 se odstěhoval na Volyň. Kolem r. 1890 (?) objevili se Pujmanovi v Mariebergu a od r. 1899 bydleli v Čubovce. Nakonec, r. 1908, se přistěhovali bratři Václav (*1878, †1952), Pavel (*1880, †1933?) a Fridrich (*?, †1933) Pujmanovi s rodinami do Bohemky a pravděpodobně r. 1912 přišel bratr Matěj Pujman do Veselynivky a bratr Josef Pujman do Malé Alexandrovky. Byli to synové Matěje Pujmana z Čubovky. Ve stejném roce Fridrich Pujman jako první bohemský muž narukoval do ruské armády. Je také známo, že Václav Pujman byl vyučeným krejčím, zúčastnil se rusko-japonské války jako voják a četař ruské armády, kde byl i vyznamenán. Roku 1906 se vrátil domů, pravděpodobně do Čubovky.

Rok přesídlení Pujmanových do Bohemky byl památný hned z několika důvodů. Tehdy se začala o bratry starat Česká církev reformovaná (ČCR) spolu s misijním odborem Kostnické jednoty (MO KJ), a už 22.–23. srpna navštívil Bohemku farář František Prudký (*1872, †1939) z Olomouce jako zástupce MO KJ. Byl to vůbec první návštěvník z Čech v Bohemce. Po návratu do Čech se mu podařilo vyhledat pro Bohemku učitele. Stal se jím Emil Drobný (*1879, †1921), rodák z Nosislavi (jižní Morava), který přijel do Bohemky už v prosinci r. 1908 a sloužil bratřím jako učitel a kazatel do 10. března 1910, kdy odešel k bratřím do Kučova v Polsku. V prosinci 1908 se objevila také první známá zmínka o Bohemce v českém tisku, a to v článku F. Prudkého *Návštěva českých exulantských reform. osad na Rusi* (almanach Orloj na rok Páně 1909), kde se zejména píše: „Bohemka je jedním z nejzajímavějších míst, která jsem za svého pobytu v Rusku viděl. . . . Bratři v Samarsku vše pozbyvši pronajali si zde zemi a hned přistoupili k výstavbě vesnice. Bez stavitelské a zednické pomoci postavili si vesnici, která svou pravidelností a výstavností všeobecný obdiv vzbuditi musí. Každá chaloupka nizoučká sice, ale jako z perníku hezoučká. Zdi jsou z hlíny, střecha je také z hlíny opěchovaná. Stropů není a

---

¹Byli to Ignác Andrš a Fridrich Jelínek (*1867, †1957) ze Zelova, Fridrich Horta (*1894, †?), vnuk Konstantína Horty ze Zelova, Pavel Poláček (*1879, †1957), rodák z Moravy, a František Zlatník (*1868, †1933), rodák z Drahařic u Poděbrad.

jsou ty domečky při vši nízkosti velmi vzdušné. U každého domku jsou potřebná hospodářská stavení buď z hlíny neb ze slámy. Nad každý dům vysoko se zvedají obrovské kupy slámy. Bratři při svých starostech o své vedlejší potřeby nezapomněli na duchovní. Uprostřed vesnice se tu vypíná pěkná škola, ve které se každé neděle shromažďují k službám Božím. Aby věděli, kdy se mají scházeti, stojí v nedostatku zvonu pěkný červenomodrobílý prapor před modlitebnou. Jak ten je vztyčen, je čas k službám Božím.“

Obrázek 1: Václav Pujman

Učitel E. Drobný se snažil povzbudit toto evangelické společenství, a proto se věnoval nejen učení dětí a kázání. Z jeho podnětu byl v Bohemce už v březnu r. 1909 založen křesťanský spolek *Hus*, o jehož existenci se zmiňuje např. *Komenský: Kalendář pro český lid na Rusi* z roku 1910. Bohužel, gubernátor Chersonské gubernie stanovy spolku neschválil. Kromě toho sbor za účelem zlepšení kvality bohoslužeb koupil u firmy krajana Jindřicha Jindřiška z Kyjeva harmonium, na jehož pořízení se sebralo 160 rublů. Učitel se také snažil seznámit sbor s krajaným životem v ruském císařství, a proto předplácel krajaný týdeník *Čechoslovan*, který vydával v Kyjevě krajan Věnceslav Švihovský. O své práci br. Emil Drobný podrobně psal do *Křesťanských listů* (Pittsburgh, USA), které také předplácel. Proto nyní uspokojivě víme o všech jeho snahách a problémech i o tom, proč vlastně odešel do Kučova.

Rok 1909 je znám tím, že 23.–24. června znovu navštívil Bohemku farář F. Prudký a byl ubytován v bytě br. E. Drobného, který bydlel u br. Františka Zlatníka (*1868, †1933).

Po odchodu br. E. Drobného do Kučova působila v Bohemce dvě zimy

(1909–1910 a 1910–1911) ruská učitelka, která byla pravděpodobně z ruské baptistické církve.

Začátek r. 1910 nesliboval nic dobrého. Na obloze bylo možno pozorovat Halleyovu kometu. A když přišlo suché léto, zasáhla Bohemku epidemie cholery. Tehdy se na hřbitově, který ležel asi 500 m na východ od Bohemky zleva od polní cesty do ukrajinské obce Huljanicke, objevila řada nových hrobů. Přesný počet zemřelých se nepodařilo zjistit. Později byl tento hřbitov z obav před epidemií uzavřen.

V r. 1910 odešel do nebeského domova také Vilém Rejchrt, učitel, kazatel a malíř, rodák ze Zelova, tchán Václava Pujmana, který jako první vedl toto malé evangelické společenství po odchodu ze Zelova (1862). Byla to významná osobnost, „svjatoj čelovek“, jak říkali Rusové. Seznámit se s ním chtěli mnozí věřící, Ukrajinci a Rusové, hledači Boží pravdy. Za tímto účelem například přijížděl do Čubovky, kde rodina Rejchrtových na začátku 20. st. bydlela, také významný ruský spisovatel Lev Tolstoj (*1828, †1910).

Výsledky práce kantora E. Drobného a ruské učitelky byly natolik přesvědčivé, že diákon R. Šedý ze Svebohova, který navštívil Bohemku v dubnu 1911 (zastavil se u bratra Karla Harta), psal o některých svých dojmech v dopise z června 1911 týdeníku Českomoravská jednota takto: „*A což . . . ty děti na Bohemce. Chlapci i děvčata deseti až čtrnáctiletí vyznávali hříchy své pláčem, slibující lepší život a prosíce o milost. Také sami se scházejí ke shromážděním, které řídí některý ze starších chlapců. Vskutku, takových dětí my u nás nemáme. Tuto krásnou památku zanechala po sobě ruská učitelka, která tam učila poslední zimy. Ale než ona mohla co pořádit, bylo napřed potřeba namáhavé pionýrské práce pana kantora Drobného, který děti čtení a psaní naučil.*“

Pravděpodobně po odchodu ruské učitelky začal působit jako učitel a kazatel Václav Pujman. Za jeho nepřítomnosti sloužil bratřím také Fridrich (Ferdinandovič) Jelínek, lidový léčíte, známý v ukrajinském okolí jako „kostoprav“.

Následující rok 1912 byl rokem 500. výročí návštěvy Ruska (Pskov) a Bělorusi (Vitěbsk) Mistrem Jeronýmem Pražským (*1360, †1416), ale byl to také rok hromadného stěhování bohemských. Bratři z Bohemky, Vilém Horta, Pavel Kratochvíl, Josef, Karel a Pavel Poláčkovi, Antonín Zlatník a ze Zeleného Jaru Jan Hejtmánek, Alois Manek, František Suchánek a Jan Švejdar, založili 14. února 1912 obec Sirotinku (nyní Veselýnivka). Později se tam z Čubovky přistěhoval také Matěj Pujman (*?, †1920) s rodinou. Byl to bratr Václava, Pavla a Fridricha Pujmanových z Bohemky. Jiné rodiny bratří zas přesídlily do německé obce Sophienthal (nyní Novosamarka) a osm rodin se odstěhovalo do Kanady.

Příčiny tohoto přesídlení jsou shrnuty v cestovní zprávě představitele České misijní jednoty faráře Františka Bednáře (*1884, †1963) z Klobouk, který 6. až 7. června 1914 navštívil Bohemku (zastavil se u bratra Karla Harta). Tam se zejména píše: „*V Bohemce jest nyní dvacet rodin reformovaných. Jest to zulaštní vesnice — bez stromů. Bratři jsou totiž v nájmu a nevědí, zda po vypršení lhůty nájemní opět jim bude půda ponechána, a proto ani stromů nesází.*“ Tato nejistota je i nutila stěhovat se dále, protože najatá půda nemohla uživit rozrůstající se rodiny. Samozřejmě, existovala i jiná cesta k půdě. Bylo možné přijmout pravoslaví a pravoslavný si v ruském císařství mohl koupit půdu.

Není ovšem znám ani jeden případ, kdy by se bratři vzdali víry otců.

1. srpna 1914 vypukla první světová válka a s ní se obrodily i snahy krajanů v ruském císařství o osvobození českého národa od rakouské nadvlády. Tehdy na Ukrajině vznikla Česká družina a československé legie a platila se národní daň na účet Československé národní rady. Proto i bratři v Bohemce mají zásluhy na tom, že 28. října 1918 vzniklo Československo.

Zmínku o nějaké vzpomínkové akci k 500. výročí upálení Mistra Jana Husa v červenci 1915 se nepodařilo sehnat, i když jeho památka byla a je v Bohemce živá.

K válkám patří epidemie. Výjimkou nebyla ani první světová válka, neboť roku 1916 zasáhla Bohemku epidemie tyfu. Zda si vyžádala nějaké oběti na životech, se nepodařilo zjistit.

Po únorové revoluci r. 1917 se unavená ruská armáda postupně rozpadala. Tehdy se národně uvědomělí Ukrajinci snažili vytvořit samostatný stát, což se jim nakonec povedlo. S tím však nesouhlasili bolševici v čele s Vladimírem Leninem, kteří se po říjnovém převratu r. 1917 chopili vlády v Rusku, pravda s německou pomocí. Tak začala sovětsko-ukrajinská válka. Ukrajinci si pozvali na pomoc německou a rakousko-uherskou armádu. V takových podmínkách musely nejlépe organizované vojenské síly v celém Rusku, československé legie, v r. 1918 opustit Ukrajinu, poněvadž držely neutralitu. Tak začala jejich slavná anabáze přes Rusko do Vladivostoku. Někteří legionáři, kteří měli na Ukrajině rodiny, však z legií vystoupili a vrátili se domů. Mezi nimi byl také Karel Rejchrt (*1894, †1972) z Bohemky. S odchodem legií začala občanská válka na Ukrajině a v Rusku. Kdo jenom v té době Bohemku neobsazoval nebo nenavštěvoval?! Bylo jich vskutku mnoho — jednotky německé armády, vojáci ruské dobrovolnické armády generála Antona Děnikina a Rudé armády, oddíly atamana Matvija Hryhorjiva a komisaři Všeruské mimořádné komise (VČK). V paměti bohemských zůstala například zplnomocněnkyně VČK Marusja, která vždy sahala na revolver, aby prosadila bolševickou vůli. Jak je známo, konečného vítězství v okrese dosáhli bolševici až v únoru r. 1920, a jako výsledek toho dostali bohemští půdu do osobního vlastnictví.

Bolševická politika „vojenského komunismu“, poválečný rozvrat hospodářství a neúroda vedly v l. 1921–1922 k hladu, prvnímu v dějinách Bohemky. Naštěstí nikdo nezemřel. Tehdy také přišla bratřím na pomoc KJ a ČCE. V červenci 1922 navštívili Bohemku charismatický vikář Rudolf Šedý ze Svehova s řídícím učitelem Josefem Klimešem z Leštiny a zastavili se u učitele a kazatele Václava Pujmana. Výprava opatřila pro hladovějící bratry v Chersonské gubernii, zvláště pro Bohemku, obilí a osev v ceně 100 milionů rublů a přivezla knihy za 300 Kč. To, co uviděl br. vikář Rudolf Šedý v krajaňských osadách, bylo politováníhodné. Hlad, epidemie, zanedbané školství, mnoho sirotků. To vše ho přimělo k prosazování širší pomoci krajanům na Ukrajině. Už za pět měsíců (9.1.–4.5.1923) za doprovodu učitele Jaroslava Martínka (*1888, †?) znovu navštívil Bohemku i jiné osady a na doporučení Kostnické jednoty a ústředí ČCE vzal do Čech na studie 78 dětí z chudých českých rodin v SSSR. Z Bohemky do Čech jelo deset dětí, mj. Ludvík (Pavlovič) Kratochvíl (*6.9.1909, †23.1.1975), dědeček faráře ČCE Daniela Matouše, a Emilie (Fridrichovna) Kulhavá (*4.10.1911, †17.1.1980), babička naší sborové sestry

Ireny Šebestové. Pravděpodobně tehdy, podle pamětníků, br. vikář R. Šedý ordinoval br. Václava Pujmana k službě Slova a svátostí. Ve svém článku v časopise Naše zahraničí (1923, č.4, s.123) br. R. Šedý napsal: „*Český osadník na Rusi zaslouhuje také naší podpory, bylť on tam na Východě průkopníkem české kultury a čestným představitelem našeho národa.*“

Nová ekonomická politika (NEP), kterou zavedli bolševici ještě r. 1921, začala dávat výsledky až kolem r. 1925. Ale už r. 1927, kdy soudruh Stalin pochopil, že v důsledku této politiky ztrácí reálný vliv na zemědělství, začaly první represe. Tehdy se konal v Kyjevě první proces i proti českým učitelům Jaroslavu Martínkovi z Alexandrovky a Bohuslavu Černíkovi z Bohemky na Krymu, které poslala na Ukrajinu KJ. Posléze byl Jaroslav Martínek vězněn na Soloveckých ostrovech na Bílém moři, potom na Kavkaze a vrátil se do ČSR v r. 1936 po zákroku KJ.² Bohuslav Černík byl úředně donucen vrátit se do ČSR a už od 1.9.1927 působil jako diákon ČCE v Sulejovicích. Předvídaví bratři jako Fridrich (Karlovič) Horta a Samuel (Fridrichovič) Jelínek už tehdy přesídlili s rodinami do Kanady.

V r. 1928 zasáhlo Bohemku znovu velké sucho a s ním neúroda a hlad. Tehdy také byly zavřeny státní hranice SSSR.

Na podzim 1929 proběhla repatriace 9 jinochů a 2 dívek z Československa do SSSR (z těch dětí, které jely do Čech s vikářem R. Šedým v r. 1923). Ti ukončili studia a projevíli zájem o návrat domů. Mezi nimi byli také Bedřich Rejchrt, který se stal agronomem v Tiraspolu (nyní Moldavská republika), Alexandra Sivačuková, která se stala učitelkou v Bohemce, a Růžena Matějková, která se stala učitelkou v Sirotince. Ve stejném roce začala násilná kolektivizace a posléze i masové represe, v důsledku čehož bohemští znovu ztratili půdu.

V letech 1929–30 zanikla v rámci kolektivizace samota bratří Kulhavých u Lubašivky, a rodiny přesídlily nebo spíš utekly do Bohemky.³

V zimě r. 1932 zasáhl Bohemku nebývalý hlad — holocaust, uspořádaný sovětskou vládou, který trval do léta 1933. Tehdy zemřelo 15 bratrů a sester. Z rodiny Pujmanových to byl Ludvík (Pavlovič) Pujman, který zemřel u pomníku VI. Lenina v okresním městečku Vradijivka, kam odešel se slovy: „*Půjdu k Leninovi, ať mě nakrmí.*“ Jak to ve skutečnosti bylo, co hladovějící cítili, můžeme se dočíst v dopise ze dne 22.4.1933, který je uložen v archívu synodní rady ČCE a který napsala br. R. Šedému snacha Václava Pujmana Emilie Pujmanová (*1914), později Andršová:

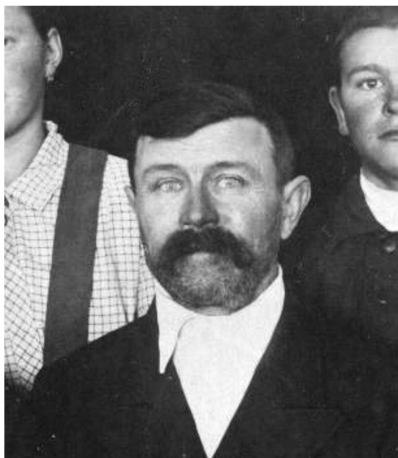
„*Pane faráři, prosíme, neodkládejte naši prosbu ani na chvílku, neboť smrtí hladem jest hrozná. Viděli jsme zde, jak již dva zemřeli hladem, hoši Kulhavých. Byli opuchlí, až se blýskali a opuchlých je u nás velice mnoho. . . . Snad*

---

²Po návratu měl Jaroslav Martínek přednášku o svých zážitcích také ve sboru ČCE v Praze 2 — Vinohrady.

³Tehdy sestra Žofie Kulhavá (*1880, †1963), babička mé manželky Marie (*1948, †1999), přivezla do Bohemky kancionál *Cithara Sanctorum* Jiřího Třanovského (vydání 1819–1820), jednu z nejstarších knih v Bohemce (viz KJ, 4/2003), a tři rytiny znázorňující české dějiny: *Mistr Jan Hus před koncilem Kostnickým* Václava Brožíka a jiné.

nás znáte. Já jsem Václava Půjmana nevěsta, máme dvě děti, Aničku a Adol-fka. Anička jest tříletá a hošík sedmiměsíční a můj muž Ludvík sedí zavřený v ‚dopru‘ [ve vězení]. Už neumí ani chodit, musí ho zdvihat a já jsem s dětmi sama doma. Děti pláčou, chtějí jíst a není jim do úst co dát. Komu ještě dojí kravička, tak nám trochu toho mléka dá. Ale co je to všechno platné. Takov-ých, jako jsme my, jest u nás mnoho, skoro polovička nemá ani stodolu, ani komoru, ani kde by hlavu sklonili. Jsme jenom jako ptáci, pořád přeletujeme z chaty do chaty a svého nic, ani tu lžici nemáme, poněvadž nám všechno sebrali a z chat povyháněli, tak že nezbyvá nic jiného než umřít hladý. Pantáta jest vypovězen na pět let a panímáma jest jako já honěna z místa na místo a můj otec jest také již pět měsíců ve vězení. U nás mnozí dostávají z Čech pomoc a já věřím, že moje prosba nebude oslyšena, ale vyslyšena. Když budete něco posílati, adresujte na Josefa Rejchrta. Kdyby jste to adresovali na nás, tak by nám to vláda nedala, poněvadž nás počítají jako ‚pomeščíků‘, jsme zavření, ti poslední. Pošlete něco také Bedřichu Rejchrtovi, také jest zavřený, sedí v Oděse již 6 měsíc, i Saša Sivačuková a stejně s ním i všichni, co byli v Čechách. Ve-lice strašně vypadají, někteří již složili svoje kosti v ‚dopru‘ navždy, odešli na věčný ‚dopr‘, odkud není návratu.“

Obrázek 2: Vilém Pujman

Podářilo se zjistit, že za období 1930–1939 se represe dotkly kolem 30 bratří a sester. Z rodiny Pujmanových se jednalo o kazatele Václava Pujmana (*1878, †1952), který byl zatčen r. 1930, 4 měsíce byl v gulagu v Permu na Urale a potom v okolí Moskvy, kde pět let kácel stromy. Potom byl propuštěn a vrátil se do Bohemky. Roku 1949 byl povolán na rok do pracovní armády (trudarmii). Dále jeho synovec Vilém Pujman (*1896, †1967) byl zatčen roku

1932, strávil půl roku ve vězení v Odese, načež byl podmíněčně propuštěn pro nedostatek důkazů, ale r. 1938 byl znovu odvrácen a vrátil se až po roce 1945; jeho syn Ludvík (Václavovič) Pujman (*1910, †1933) a jeho bratr Pavel Pujman zemřeli hladu ve vězení.⁴ V již zmiňované pracovní armádě byl také vnuk Václava Pujmana, Adolf Pujman (*1932, †1995).

V r. 1938 provedl bolševický režim ještě jeden ohavný čin vůči národnostním menšinám. Podle usnesení UV KS (b) Ukrajiny *Pro reorganizaci škol v Ukrajině* ze dne 10. dubna 1938 byla uzavřena česká škola v Bohemce, což odpovídalo směru národnostní politiky soudruha Stalina. Proto se od září 1938 až do 10. září 1991 vyučovalo jen v ukrajinštině (nyní se čeština vyučuje jako volitelný předmět). Do působení křesťanských sborů národnostních menšin režim tehdy ještě nezasahoval, zejména když v místě nebyl chrám. Totéž kupříkladu nelze říci o Polsku, kde r. 1928 byly v Zelově zakázány bohoslužby v českém jazyce. Tohle si v SSSR ani soudruh Stalin nedovolil.

Na jaře r. 1941 poprvé narukovali do Rudé armády bohemští muži. Byli to Karel Andrš (*1920, †1941), Karel Kratochvíl (*1921, †1941?), Karel Kulhavý (*1921, †1986) a Karel Rejchrt (*1921, †1979). Za několik měsíců nato, 22. června 1941, vypukla německo-sovětská válka a 8. srpna 1941 vstoupila do Bohemky okupační rumunská armáda. Jak si vedli okupanti, zejména němečtí nebo rumunští, na Ukrajině a v Rusku, jaké páchali zločiny proti lidskosti, je zvláštní povídání, ale bylo to prostě nad lidské síly. Kromě toho byli bohemští svědky velké popravы Židů (kolem 1000) na bohemském poli za rybníkem zprava od silnice Bohemka-Novopavlivka, kde dosud není ani pamětní tabule. V těchto podmínkách měl kazatel Pujman dost práce, aby udržel členy sboru v Boží kázni. Nehledě na smrtelné nebezpečí pomáhali bohemští sovětskému partyzánskému oddílu Burěvěstník a ukrývali vojáky Rudé armády, kteří zběhli z německého zajetí. Obec tak jen o vlasek unikla osudu českého Malína na ukrajinské Volyni a Lidic v Čechách. Zachránilo ji osvobození, které přišlo 27. března 1944 s jednotkami 2. ukrajinského frontu Rudé armády. Už 30.–31. března 1944 dobrovolně narukovalo 62 bohemských bratrů do Rudé armády a československé vojenské jednotky v SSSR. *Šli bojovat za vlast předků, kterou nikdy v životě neviděli!* Od 15.6.1944 většina z nich bojovala ve 3. samostatné brigádě 1. čs. armádního sboru v SSSR. S touto jednotkou se mnozí zúčastnili karpatsko-dukelské operace (8.9.–6.10.1944). Sedm bratrů padlo a jsou tam i pohřbeni.⁵ Nakonec, 17. května 1945, slavnostně pochodovalo 29 bohemských bratrů po Staroměstském náměstí v Praze jako vojáci 1. československého armádního sboru v SSSR. Z rodiny Pujmanových se zúčastnili karpatsko-dukelské operace a slavnostní přehlídky na Staroměstském náměstí v Praze Josef (*1923, †1980), syn Viléma Pujmana, a Ludvík Pujman (*1895, †1974), syn Josefa Pujmana z Malé Alexandrovky a synovec Václava Pujmana.⁶

---

⁴Vilém Pujman byl dědečkem členů našeho Sdružení Čechů z Bohemky Viktora Pujmana a Ludvíka Švarce.

⁵Dohromady v Československé východní armádě padlo 13 a v Rudé armádě tři bratři z Bohemky.

⁶Z rodin členů našeho Sdružení Čechů z Bohemky pochodovali na Staroměst-

Radost z ukončení války a z návratu demobilizovaných vojáků byla zmařena novou zkouškou. V létě r. 1946 bylo nejdelší vedro (asi dva měsíce) a největší sucho v dějinách Bohemky. Jako následek v l. 1947–1948 vypukl hlad, způsobený neúrodou a poválečným rozvratem hospodářství.

Přes represe, hladu a války se náboženský život v Bohemce nezměnil. Jako hlavní svátky se oslavovaly Vánoce, Velikonoce a Trojice. Konfirmace se konala na Trojici. Zúčastňovala se jí obyčejně také mládež z Malé Alexandrovky, Sirotky a Sophientalu, které kazatel pravidelně navštěvoval. Jako oznámení začátku bohoslužeb se vyvěšovala rudá vlajka. Hlavní bohoslužebné knihy byly *Bible králická*, zpěvník *Harfa Siónská*, Elsnerův *Kancionál* a postila *Chléb života* Ferdinanda Císaře. Lze se také zmínit o vynikajícím pěveckém spolku ve sboru v Bohemce, který existoval v 10.–30. letech 20. st. za kazatele Václava Pujmana a byl nejlepší na jižní Ukrajině. Tehdy spolek vedl hudebník Miloslav Vintř (*1893, †1979), rodák ze Zelova a žák vynikajícího zelovského hudebníka Jana Tučka, autora *Harfy siónské*. Podle pamětníků byli nejslavnějšími zpěváky ve spolku altistka Anna Jelínková, sopranistka Emilie Jersáková, tenorista Miloslav Kulhavý, basista Adolf Horta a basista Jaroslav Kulhavý. Dobrymi zpěváky byli také Samuel Jelínek, Karel Rejchrt, Karel Andrš a Vilém Pujman.

Kazatel Václav Pujman udržoval kontakty také s ruskou baptistickou církví a konaly se i vzájemné návštěvy. Radostně vítal, když do sboru chodili bohemští obyvatelé jiných křesťanských vyznání, jako třeba pravoslavní (což se ne všem členům sboru líbilo). Byl to moudrý a zkušený pastýř. Moje babička Marie Drbalová (*1894, †1972), roz. Kučerová, byla pravoslavná a ráda chodila nejen na kázání Václava Pujmana (nebo jak se všeobecně říkalo strejčka Václava), ale i k němu domů jako ke krejčímu. Já se můžu pochlubit, že jsem s ní občas také k němu chodíval a mám i vzácnou vzpomínku na jeho krejčovské umění.

Po krátké nemoci 1. dubna 1952 v 6 hodin večer Václav Pujman zemřel. Pohřeb se konal 3. dubna. Novým, třetím kazatelem byl zvolen synovec Václava Pujmana Vilém Pujman, který byl podle pamětníků ordinován sborem ke službě Slova a svátostí, poněvadž jiná možnost prostě nebyla. Byl to člověk hluboce věřící a vysokých morálních kvalit, který si zasloužil vysokou autoritu u všech členů sboru, zejména u mládeže. Úspěšně pokračoval v práci ve sboru a současně byl, jako i jeho předchůdci, rolníkem a družstevníkem.

V roce 1962, tedy v roce 100. výročí odchodu bohemských bratří ze Zelova, zanikl evangelický sbor. Zanikl jednoduše kvůli nepoměrným daním, ustanovených sovětskou vládou. To byla obvyklá donucovací metoda také vůči pravoslavným sborům a sborům jiných církví. I přes veškeré snahy kazatele Viléma Pujmana a starších se sbor zachránit nepodařilo. Třetí kazatel se stal tedy i posledním kazatelem evangelického reformovaného sboru. Byla to pro něj těžká rána! Pokračovalo se jen v čtení z *Bible králické* a zpěvu podle Elsnerova

---

ském náměstí v Praze také četaři Karel Petrák a Stanislav Jandura (*1902, †1951), svobodník Vladislav Kučera (*1925, †1999), vojími Jaroslav Petrák (*1923, †1977), Věnceslav Petrák (*1926, †1995), Josef Petrák (*1924, †1998), Ludvík Horta (*1924, †1977), Ludvík Ditrich a nynější kazatel Josef Jančík.

Kancionálu a sbírky duchovních písní *Harfa Sionská* na svatbách a pohřbech. V roce 1967 kazatel Vilém Pujman zemřel. Po jeho smrti příležitostně sloužili už jen na pohřbech Ludvík Jersák (*1893, †1968), František Nechuta (*1892, †1965) a Amálie Jersáková (*1913, †1998).

Bohemští bratři měli štěstí, že jim Bůh dopřál takové kazatele, jako byli Václav a Vilém Pujmanovi. Byli to věrní služebníci Boží a pěstovatelé odkazu českého pobělohorského evangelického exilu, který díky nim i dnes, přes 260 let po odchodu z Čech, žije na Ukrajině. Svou vysokou morální autoritu a vděčnou památku všech bohemských si zasloužili životem v Boží lásce a pravdě.

Po vzniku nezávislé Ukrajiny se v únoru 1992 evangelický sbor v Bohemce obrodil. Na tom má zásluhu také farář ČCE Miloslav Čejka z Hlinska, který 7. října 1991 navštívil Bohemku a vyslovil se za obrození evangelického sboru v obci. Sbor se obrodil v únoru 1992. Kazatelem byl zvolen br. Josef Jančík, také člověk s vysokou morální autoritou. Od října 1996 působí jako kazatel také Ludvík Švejdar. Oba byli ordinováni bratrem synodním seniorem ČCE Pavlem Smetanou (28.8.1994 a 20.10.1996). Ve Veselynivce působí od února 1998 Marie Provazníková, roz. Pujmanová, také ordinovaná bratrem synodním seniorem ČCE Pavlem Smetanou (23.5.1999). Kromě toho bratřím v Bohemce a Veselynivce sloužili mladí bohoslovci z Čech — David Balcar z Prahy (1.11.1994 až 23.4.1995), Aleš Mostecký z Kostelce nad Labem (1.10.1997–18.5.1998) a Daniel Heller z Prahy (27.09.1999–28.5.2000). Od 1. října 2002 slouží bratřím v Bohemce a Veselynivce ThMgr. Petr Brodský, tajemník ETF UK.

Síla víry a ducha, s kterou evangeličtí předkové bohemských a veselynivských odcházeli do exilu, pomohla jejich potomkům přes dvanáct pokolení zachránit víru v Ježíše Krista, odkaz slavné Jednoty bratrské, sounáležitost s českým národem a češtinu. Mezi hlavní pilíře, které pomohly zachránit toto české evangelické společenství až po dnešek, patří víra v Boží pomoc a vedení, kázání v české řeči, čtení z Bible Kralické, zpěv z českých kancionálů, odkaz předků (např. Jan Hus, Jan Amos Komenský), věrní kazatelé, jakými byli Václav a Vilém Pujmanovi, pracovitost a vzájemná pomoc.

Mějme v paměti ty, kteří odešli pro víru do exilu. Buďme také hrdí na práci, kterou odváděli v jiných státech, a tím šířili dobré jméno českého národa ve světě.

Na závěr uvádíme modlitbu, kterou uzavíral bohoslužby v Bohemce v roce 1911 br. Zatrěpálek (zapsal br. vikář R. Šedý): „*Pane, nyní Ti nemůžeme tak děkovat, jak bysme měli, poněvač putujeme ještě v prachu země, ale až jednou nás vezmeš k sobě, tak Ti padnem k nohám a budeme Tobě děkovat za všecku lásku Tvou.*“ Amen.

Ing. Alexandr Drbal

Člen výboru OS Exulant a
sboru ČCE v Praze 2 — Vinohrady

Prosloveno 16.2.2003 na 2. schůzi Sdružení Čechů z Bohemky a jejich přátel v rámci rodinné neděle ve sboru ČCE v Praze 2 — Vinohrady.

Příloha

Slovníček evangelických kazatelů na jižní Ukrajině v 19.–21. století

HAPALA AUGUST (*27.12.1895, Želatovice u Přerova, †1984), zemědělec, český evangelický kazatel. Zúčastnil se první světové války jako voják c.a.k. rakousko-uherské armády, padl do ruského zajetí a r. 1918 byl přidělen do Veselynivky. V l. 1923?–1928 působil jako kazatel. Roku 1929 odjel do Čech, ale vrátit se už nemohl. Manželka s dětmi jela za ním až za pět let. Děti: Anna (z prvního manželství s Annou Provazníkovou), Libuše, Emil a Bohumil (z druhého manželství s Aloisíí Pujmanovou, roz. Zlatníkovou).

JANČÍK JOSEF (*25.12.1925, Bohemka, Ukrajina), zemědělec, první český evangelický kazatel v nezávislé Ukrajině (od února 1992). Zúčastnil se 2. světové války jako voják 1. čs. armádního sboru v SSSR (1944–45). Zakládající člen Československé kulturně-osvětové společnosti J.A. Komenského na Ukrajině (existovala v období 7.4.1990–30.5.1995). Zakládající člen a člen Rady společnosti Čeští bratři v Bohemce (zal. 9.5.1990). Nositel československých a sovětských válečných vyznamenání. Manželka Růžena (*24.11.1926), roz. Hortová. Děti: Marie (*26.9.1947) a Oldřich (*29.9.1956).

PUJMAN (POYMON, POJMAN, PUJMON) VÁCLAV (*1878, †1.4.1952, Bohemka, Ukrajina), český evangelický kazatel, krejčí, zemědělec. Syn Matěje Pujmana z Čubovky. Zúčastnil se rusko-japonské války (1904–05) jako voják a četař ruské armády. Působil s přestávkami jako evangelický kazatel (1910–52) a český učitel (1910–23) v Bohemce. V l. 1930–36 vystaven represím. Nositel ruských válečných vyznamenání. Manželka Růžena, roz. Rejchrtová, dcera kazatele Viléma Rejchrtů (*1832, †1910). Děti: Lýdie, provdaná Hortová, Ludvík (*1910, †1933) a Ludmila, provdaná Zlatníková.

PUJMAN (PUJMON, POYMON) VILÉM (*1896, Čubovka, Ukrajina, †1967, Bohemka, Ukrajina), český evangelický kazatel, zemědělec. Syn Fridricha Pujmana a vnuk Matěje Pujmana z Čubovky. V l. 1932 a 1938–45 vystaven represím. První manželka Karolína, roz. Hortová, druhá manželka Karolína Švarcová (*1902, Žachivka, †1973, Bohemka), roz. Jančíková. Děti: Marie (*1920, †1994), provd. Jeremenková, Josef (*1923, †1980), Libuše (*28.10.1924), provd. Andrlová, Anna (*26.11.1926), provd. Matějáková, Václav (*1928, †1970), Ludvík (*1930, †1978), Bedřich (*14.3.1938), Jaroslav (*1942, †1995) a Emilie (*1944, †1958).

PROVAZNÍKOVÁ MARIE, ROZ. PUJMANOVÁ (*9.4.1943, Sirostka, nyní Veselynivka, Ukrajina), družstevnice, kazatelka českého evangelického sboru. Pravnučka Matěje Pujmana (*?, †1920), syna Matěje Pujmana z Čubovky, vnučka Fridricha Pujmana (*1892, †1933) a dcera Václava Pujmana (*1919, †1979) z Veselynivky. Absolventka sedmileté školy v obci Ambariv (1957). Pracovala v družstvu (1957–93). Iniciátorka obrození (1994) a první kazatelka českého

evangelického sboru ve Veselynivce, ordinovaná ke službě Slova a svátostí synodním seniorem ČCE Pavlem Smetanou 22.05.1999. Děti: Václav (*1964), Radoslav (*1966), Julie (*1968), Nina (*1972, †2001), Olga (*1977).

REJCHRT VILÉM (*9.9.1832, Zelov, Polsko, †1910, Bohemka, Ukrajina), český evangelický kazatel, učitel, malíř, zemědělec. Od r. 1862 v ruském císařství. Působil jako kazatel v obcích Cebrikove, Čubovka a Marienberg (nyní Nahirne Krasnookňanského okresu) v Oděské oblasti a od r. 1906 v Bohemce v Mykolajivské oblasti, kde založil evangelický sbor. Jeho malířské práce se uchovávají v muzeu Ermitáž v Sankt-Petěrburgu. Jako malíř je znám obrazem, na kterém je znázorněn vlak, v němž jede ruský císař Alexandr II. s rodinou. Nad vlakem se vznáší anděl strážný. Tento obraz byl vytvořen po nezdařeném atentátu na císaře v r. 1865. Za toto dílo odměnil císař malíře a jeho rodinu doživotní jízdenkou na vlaky ruské železnice.

Hrozen vinnohradského evangelického sboru vychází zhruba jednou za měsíc. Redaktory jsou Matěj Cháb (chab@idealtour.cz), Petr Sláma (slama@etf.cuni.cz), Jana Šarounová (sarounova@quick.cz) a Jiří Svoboda (freedomek@quick.cz). Jazyková úprava Jana Šarounová. Sazba typografickým systémem L^AT_EX 2_ε a tisk Jiří Svoboda. Hrozen lze též najít na Internetu na URL <http://vinnohrady.evangnet.cz/hrozen>. Příspěvky, reakce či dotazy pošlete na adresu sboru (Korunní 60, 120 00 Praha Vinnohrady, tel: 224 253 550, e-mail: fsvinnohrady@volny.cz) nebo přímo redaktorům. Náklady na tisk tohoto čísla činily 6 Kč.